

Az MHTT konferenciája a 21. századi hadtudomány irányvonalairól

A Magyar Hadtudományi Társaság együttműködve a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetemmel és a MTA Hadtudományi Bizottságával 2009. február 26-án Napjaink hadtudomány címmű témában – egy sorozat első állomásként – elméleti-tudományos konferenciát rendezett. Az alábbiakban közreadjuk a konferencián elhangzott előadásokat (5) és hozzászólásokat (10), amelyekben a szerzők – változó vilkágunkra utalva és korunk kihívásait számbavéve – felvázolják: a 21. századi hadtudomány főbb irányvonalait, benne a hadtudomány fogalmával, tartalmával, tárgyával és összetevőivel, nem utolsósorban a megújulásval kapcsolatos kérdéseket.

A konferenciát **Felházi Sándor** az MHTT elnökhelyettese, az MTA Hadtudományi Bizottságának titkár vezette le. Megnyitójában – a megjelentek üdvözlése után – rámutatott, hogy az elmúlt néhány évben alaposan megváltozott a világ és változott a hazai hadtudomány szerkezete is. Ennek a megváltozott helyzetnek az elemzésében az MTA Hadtudományi Bizottsága is részt vett. Kb. egy évszázada alakult ki a hagyományos diszciplína. Annak keretei azonban jelentősen módosultak az utóbbi évtizedekben. A mai konferenciát az MHTT kezdeményezésére készítették elő a rendezők. A rendezvény alapját az MTA HB által szervezett 2004. évi és 2006. évi köztestületi konferencián elfogadott irányelvek határozzák meg. 2006. november 26-án, a második köztestületi konferencián már a megújult hadtudománnyal kapcsolatban hallgathattunk előadásokat. Ezeket megfogalmazták azokat az alapokat – azok sorában a hadtudomány új fogalmát – amelyek meghatározták, hogy az úton tovább kell menni és a belső tartalmi vizsgálatokat folytatni kell. Ezért is fontos a mai rendezvény, amely egy sorozat részeként ebbe a láncolatba illeszkedik.

A vitaindítót **Szabó János** a ZMNE rektora tartotta. Nagyon fontos témakörben vállalt ismét szerepet az MHTT. Örömeire szolgál, hogy sikerült „idecsalni” a téma legfelkészültebb szakembereit. A ZMNE-nek érintettsége is és érdekeltsége is van abban, hogy itt ma értékelhető eredmények szülessenek.

Nemrégiben megjelent a Magyar Köztársaság új Nemzeti Katonai Stratégiája. Korszerű és a mai helyzetet tükröző olyan dokumentum, amely feltárja a mai helyzet megoldottságai mellett annak megoldatlanságait is.

A dokumentum felsorolja a biztonság fogalmába tartozó területeket – szám szerint tizenkettőt –, amelyek leképezik annak a világnak a változásait, amelyben a biztonsági diszciplínák társadalmasodtak, és egy nagyon izgalmas differenciáció indult

meg a biztonság tudományaiban. A biztonság tudományai között a hadtudománynak az illetékessége nagyon valószínű, hogy korlátos: nem terjed ki az egészre. Mégis a saját tudományfejlődésünk és az egészbe való betagozódás érdekében nekünk válaszokat kell adnunk arra, hogy a biztonság összes diszciplináján belül lezajló változásokat mi hogyan kívánjuk rögzíteni a magunk számára, és hogyan kívánjuk támogatni kifele, a tudományközi kapcsolatainkon keresztül. A fentebb említett 12 fogalmi terület egymáshoz való viszonyáról hosszasan lehetne vitázni. Azok meglehetősen laza határokkal választhatók el. Ugyanakkor nagyon fontos mozzanat, hogy az úgynevezett professzionális erőszak gyakorlatilag elkülönült mindegyiktől, miközben mindegyikhez jól illeszthető.

Tegnap járt itt az izraeli nagykövet, aki Magyarországon kiemelten védett személynek minősül (ami a mai viszonyok mellett érthető). Előtte, utána 1-1 jeep, amelyekből kiugrott 6-6 kevlár sisakot viselő harcos, akik a szélrózsa minden irányába beirányozták fegyvereiket és ellátták védelmi feladataikat. Amikor a fogadás véget ért, visszaültek és elmentek. A pénzőrizettől a legkülönbözőbb biztonsági szállítmányokig a professzionális erőszaknak ilyen típusú illeszthetősége vált lehetővé. Nem mondhatjuk tehát, hogy a diszciplinák mindegyike az erőszakszervezetek működésének körébe esik.

A tudományszakok differenciálódása szintén tény. Az MTA a hadtudomány és a katonai műszaki tudomány mellett akkreditálta a rendészettudományt is, így az utóbbinak önálló tudományos rangot adott. A hadtudomány és a katonai műszaki tudomány messzemenően támogatta ezt az elfogadást és úgy gondolom, hogy ez így lesz a jövőben is. Ha az elindult tendenciákat meghosszabbítjuk, akkor a jövőben ezek nagyon érdekes metszéspontokat mutathatnak, amivel kapcsolatban ma még nincsenek válaszaink. (Előfordulhat, hogy még jó kérdéseink sincsenek.) Egy harmadik ügy: a nagy francia forradalmat követően a Code Napoleon volt az első olyan jogi konstrukció, amely monopolizálta az erőszakot az államban. Azt megelőzően a legkülönbözőbb változatokkal találkoztunk (magánhadseregek intézményével és minden mással), ma viszont egy privatizációnak vagyunk tanúi. A privatizációnak ma az a számszerűsíthető eredménye, hogy Magyarországon a fő kereseti forrásként biztonsági kérdésekkel foglalkozó emberek nagyobbik része él a privat szférában és csak a kisebbik része az államban. Mit üzen ez nekünk? Természetesen a ZMNE-nek kötelessége, hogy a felvetődő kérdéseknek – amelyeknek meglehetősen nagy a száma – a vitáshoz teret adjon. Miért? Az egyetem alapításakor eleve a nemzetvédelem jelszavát (eszméjét?) tűzte a zászlajára, ami azt jelenti, hogy a differenciációk mellett egyfajta integráció-pártiság mellett is lándzsát tört. Ma szintén erről van szó.

A társadalmi folyamatok, a globalizáció hatásai és következményei felvetik a biztonság diszciplináinak, a biztonság tudományszakainak, tudományirányainak a differenciálódási igényét. Ugyanakkor azt gondolom, hogy a tudománytörténetből jól ismert egyensúlykeresés a differenciáló és integráló tendenciák között nem lehet számkra közbös. Meg kell találni a differenciáló és integráló tendenciák között azt az egyensúlyt, amelynek érdekében a saját álláspontunkat kialakíthatjuk. Én most nem törekednék arra, hogy itt és most mondjuk ki: biztonság tudomány vagy hadtudomány. Azt kellene megállapítanunk, hogy a tudomány differenciálódása és integ-

rálódása jelenlegi tendenciái között mi a jó válasza a hadtudománynak a saját helyzetét, a saját jövőjét illetően. Kíván-e integráló tudomány lenni, egy differenciálódó mezőben egy meghatározott tárgykört kíván-e képviselni, vagy pedig preferálja valamely más tudományintegrációs elv működését és ehhez adjuk erőnket, támogatásunkat. Ezek nagyon nagy kérdések, ezért köszönet illeti az MHTT-t, amiért megvitátásukat napirendre tűzte. Ugyanakkor azt is hiszem, hogy részint a tendenciák már láthatók annyira, és a dokumentumaink készültségi foka már tart ott, hogy ezekben a kérdésekben válaszokat igényelhessünk és reményünk is legyen arra, hogy ezeket a válaszokat a kor szintjén, színvonalasan meg is tudjuk adni.

ELŐADÁSOK

NAGY LÁSZLÓ (MHTT):

A hadtudomány tárgyának kibővülése – új kutatási területek

A mostani tanácskozás a Magyar Hadtudományi Társaság tervei szerint egy sorozat első állomása, maga a sorozat pedig tulajdonképpen egy tartós, szinte végtelen sorozat része, amely elemzi és áttekinti a hadtudomány fogalmában, tartalmában, tárgyában, összetevőiben és módszereiben, az új feltételek hatására az utóbbi években bekövetkező változásokat. A tanácskozásra vonatkozó kezdeményezés az MHTT részéről született, de azonnal támogatásra talált a Tudományos Akadémia Hadtudományi Szakbizottsága és a ZMNE (különösen a hadtudományi kar) részéről. A Tudományos Akadémia Hadtudományi Szakbizottsága által két éve szervezett köztestületi konferencia megállapította, hogy a hadtudomány tartalmi változásainak elemzéséhez újra és újra vissza kell térni.

Különös figyelmet érdemel a hadtudomány fogalmának meghatározása. Kiindulásképpen leszögezhetjük, hogy a hadtudomány, mint a tudomány egyik ága állandó fejlődésben, átalakulásban van, módosul, bővül. Mindez a változó körülmények következménye. Érdemes vizsgálni, hogy a hadtudomány belső változásainak mélysége eléri-e a paradigmaváltás szintjét. Azt gondolom, hogy ezt nem éri el. A paradigma definíciója az 1994-ben megjelent *Idegen szavak és kifejezések kézi szótára* szerint az adott korszakban elfogadott általános tudományos tételek együttese, más fogalmazásban a kor tudományos világmépe. Ilyen volt például a geocentrikus világmép felváltása a heliocentrikussal. Paradigmaváltáshoz közeli módosulások mentek végbe például a hadtudományban a rakéta-nukleáris fegyverek tömeges hadrendbe állításával. Egyes szakértők véleménye szerint a hadtudományban csakugyan bekövetkezhetnek módosulások, de a hadtudomány alapvető jelentése, fogalma, tárgya nem változott, továbbra is – mint minden korban – a hadviselés tudománya marad. Mások viszont úgy vélekednek, hogy ez a fogalom is kibővül újabb és újabb összetevőkkel. A hadtudomány célja, rendeltetése, hogy tudományosan megalapozza a hadviselést. Alapvető módszere a korábbi háborúk, katonai műveletek tapasztalatainak elemzése, törvényszerűségeinek felfedése, mindennek alapján a jövőben bekövetkező hasonló események prognosztizálása. Az ilyen nézeteket vallók csak

érintőlegesen utalnak a módszerekben bekövetkezett változásokra a számítógépes modellezés említésével.

A hadtudomány tárgya maga a fegyveres küzdelem, a hadviselés. De vajon mi az értelme a hadviselésnek? Szerintem a hadviselő felek érdekeinek érvényesítése – a lehető legtágabban értelmezve az érdekeket. Ez az érdek lehet a pusztta túlélés, de lehet a katonai biztonság fokozása előnyösebb pozíciók elfoglalásával. De lehet gazdasági érdek (mai értelemben a stratégiai nyersanyaglelőhelyek elfoglalása), olcsó munkaerő vagy éppen szövetségeselek megszerzése és megtartása, a hit terjesztése stb.. Alapvető általánosítás azonban: az érdek érvényesítéséhez mindenkor a győzelem kivívásán keresztül vezet az út. Vagyis a hadviselés értelme – általánosságban fogalmazva – a győzelem. De vajon e célok elérése csak háborúval oldható meg? A válasz (egyértelműen): NEM! Az érdekérvényesítésnek ugyanis számtalan egyéb módja van (diplomácia, házasságkötés stb.), azok pedig esetenként kiegészítik vagy kiegészíthetik a katonai eszközöket. Ezek az eljárások és módszerek azonban nem képezik a hadtudomány tárgyát. Sajátos a hadviselés eszköztára. A fegyver ugyanis semmilyen körülmények között nem alkotásra, hanem pusztításra szolgál. A fegyver ősidők óta a győzelem kivívásának eszköze. Ebben a fegyver fogalmának gazdagodása (ti. a kőbaltától a nukleáris eszközökig) nem hozott radikális változást.

A '60-as évek végére a Szovjetunió és az USA között kialakult a kölcsönös megsemmisítő képesség. Vagyis a két ország vezetői közül egyik sem reménykedhetett a győzelem kivívásában, csupán a másik (és persze önmaga) elpusztításában. Először fordult elő a történelemben, hogy a megteremtett fegyverek alkalmatlanná váltak a győzelem elérésére. A hadtudománynak nem volt hagyományos válasza arra, hogy milyen hadviselési mód tudná alkalmazni ezt az arzenált eredeti rendeltetésének megfelelően: a győzelem kivívása érdekében. A válaszkéréses jegyében születtek olyan új fogalmak, mint a „tömeges megtorlás”, a „rugalmas reagálás” stratégiája, a „szakadék szélén való táncolás” Dulles, amerikai külügyminiszter által megfogalmazott elve.

A hadtudomány végül nem hagyományos választ talált a dilemmára: a nukleáris fegyverek a továbbiakban inkább a kölcsönös elrettentés politikai eszközeivé és nem a háború győztes megvívásának eszközeivé váltak. Az új elemek befogadásával a hadtudomány fogalma is megváltozott, a hadtudomány tárgya, tartalma kibővült. A hadtudomány elsődleges tárgya – természetesen – továbbra is a hadviselés, a háború és a fegyveres küzdelem, azok bármilyen fajtájáról legyen is szó. Ám a hadtudomány nem maradhat meg változatlan kövületként. Érzékenyen kell reagálnia a feltételrendszer változásaira, észlelnie kell a körülmények módosulását! Három területet említhetünk, amelyek kiegészítik a hadtudomány hagyományos kutatási területeit, ezek egyike a nukleáris háború elkerülésének témaköre (a másik kettő a hidegháború befejezése utáni válságkezelés, és a napjainkban divatos aszimmetrikus hadviselés témáinak kutatása). Fontos, hogy a hadtudomány tárgyának, tartalmának bővülése nem korlátozódik az említett három területre. A példa kedvéért érdemes utalni a növekvő jelentőségű információs hadviselésre, a pszichológiai hadviselésre, a robothadviselésre, a génmanipulációra és annak esetleges katonai felhasználására stb. Már napjainkra is polgárjogot nyert a kozmikus térség felhasználása katonai célokra (felderítés, hírközlés).

A konferencia elnöksége

A hadtudomány fontos sajátossága, hogy – eltérően más tudományoktól – szerves kapcsolatban áll a hadművészettel, amely tulajdonképpen a hadtudomány legfőbb kutatási területe, a fegyveres küzdelem előkészítésének, megvívásának és mindenoldalú biztosításának elmélete és gyakorlata. *De vajon részét képezi-e a hadművészet a hadtudománynak?* Ez is megérne egy alapos elemzést! Hiszen e felfogás szerint az események menetében szerepet kapnak olyan tényezők, mint az intuíció, a rögtönzés, lineáris döntések ösztönös elfogadása, a meghozott elhatározások esetenkénti (észérvekkkel nem indokolható) megváltoztatása, a morális elemekre történő túlzott támaszkodás. E tekintetben a hadviselés rokon vonásokat mutat a diplomáciával. Egy másik sajátosság: egyes vélemények szerint legújabbban a hadtudomány, mint társadalomtudomány tárgyának tekinti a biztonságpolitika katonai vonatkozásait, a hadsereg társadalmi problémáit stb.

A konferenciának – az elméleti összefüggések tisztázásán túl – állást kellene foglalnia abban, hogy milyen konkrét napirendekkel szervezzük meg a láncolatba illő következő konferenciákat. Idén még egy hasonló rendezvényt tervezünk késő ősszel, amelyre a hadtudomány és a katonai műszaki tudományok kölcsönhatása lenne a téma. De érdekes témának látszik a válságkezelés és a hadtudomány, az információs hadviselés és a hadtudomány, az aszimmetrikus hadviselés és a hadtudomány, a civil és katonai feladatok összefonódása, a nem halálos fegyverek és a hadtudomány. Kéri a résztvevőket, hogy mondják el véleményüket ebben a kérdésben is. Az MHTT évente 2-3 rendezvényre képes, miközben a tanácskozásokat egyelőre nem kívánjuk nemzetközivé bővíteni.

KŐSZEKVÁRI TIBOR (MTA HB):

A hadtudomány időszerű problémái és fogalma

Az előadó emlékeztette a konferenciát arra, hogy 2006 novemberében, a Hadtudományi Bizottság II. konferenciáján (in.: Hadtudomány, 2007/1.), már kifejtette véleményét a témában és azt most is fenntartja. Fontosnak tartja, hogy a hadtudomány problémáival folyamatosan foglalkozzanak és hozzájáruljanak annak fejlődéséhez. A 2006-ban megtartott konferencián számos időszerű problémát (a nemzetközi terrorizmus elleni harc; a tömegpusztító fegyverek elterjedése; a high tech legújabb eredményei; az űrhadviselés stb.) vetett fel. Ezeket kívánja most néhány újjal kiegészíteni.

A hazai tudományos körökben még élénken élnek a múltból (ti. VSZ) öröklött terminológiák, amelyek nem kompatibilisek a NATO katonai nyelvezetével. (Ez részint a *Szovjet Katonai Enciklopédia* szemléleti bázisán összeállított *Hadtudományi Lexikomból* ered.) Az egyik ilyen fogalom a hadművészet (amely a régi elvek szerint felölelte a hadászatot, a hadműveleti művészetet és a harcászatot). Úgy ítélem meg, hogy egyfajta művészet (adott esetben a hadművészet) nem ölelhet fel egy másikat (ti. a hadműveleti művészetet). Másfelől az USA-ban és a NATO-ban ez a fogalom nem használatos. Elfogadták viszont a háború alapelveit (ld. a cél, a támadás, a súlyképzés, az erőkkkel való gazdálkodás, a manőver, a vezetés egysége, a saját erők biztosítása, a meglepés és az egyszerűség). Elfogadták továbbá a háború szintjeit, amely hadászati, hadműveleti és harcászati szintekre tagozódik. Utóbbihoz kapcsolódik az 1993-ban kiadott FM-105 táborigazgató kézikönyvben a hadműveleti művészet elfogadása és bevezetése, amely meghatározza azt, hogy a nagy katonai erőket mikor, hol és milyen céllal vessék be. Ez azonban nem azonos a hadművészt általunk használatos fogalmával. Egy másik gyakran használt régi fogalom a biztosítás. A NATO-elvek a támogatás fogalmat használják. A ZMNE-n még mindig egymás mellett él a két fogalom. További terminológiai problémát okoz – a nyugati szerzők magyarba átemelt szóhasználata nyomán – a hadviselés és a háború kifejezések elterjedt használata (ld. vegyi háború; informatikai hadviselés; robotháború és robot hadviselés; hálózatos hadviselés stb.). Jó lenne itt is rendet teremteni. Helyesebb lenne az ilyen eszközökkel folytatott műveletekről vagy azok harci alkalmazásáról beszélni.

Részletesebben kívánok foglalkozni a *gerilla-hadviseléssel*, mint a hadtudomány egyik igen aktuális problémájával. Ez a harc legősibb formája, amely a diktatúrák vagy az idegen megszállók ellen irányult. Többnyire a gyengébb fél választja. Számos előnye van a hagyományos hadviseléssel szemben. Az akciók után könnyen elrejtőzködő gerillacsoportok többnyire kis létszámúak és ebben általában élvezik a polgári lakosság támogatását. Ma több tucat országban folyik gerillaharc a diktatúrák vagy az idegen megszállók ellen. Ma már az angolszász szakirodalom is elismeri, hogy például Afganisztánban vagy Irakban nem terroristaellenes hadviselés folyik, hanem felkelők, gerillák elleni harc. A világ más részein kívül Európában is léteznek még gerillaszervezetek, amelyek a politikai hatalom megszerzéséért küzdenek (például Észak-Írországból az IRA, Olaszországból az Új Vörösbrigádok, Spanyolországból az ETA, Oroszországból a csecsen, a dagestáni és egyéb mozgalmak). A másik fél képviselői gyakran a lázadó, a felkelő, többnyire azonban a terrorista

megjelölést használják a gerilla helyett. Egyértelművé kellene tenni ezeknek a fogalmaknak a használatát.

A napóleoni háborúk óta minden gerilla- (partizán-) mozgalom célja a politikai hatalom megszerzése, a megszállók kiűzése volt. Ebben élvezik a lakosság támogatását. A gerillának jó szinonimája a felkelő kifejezés. A terrorista azokra a szervezetekre és személyekre vonatkozik, akik megfélemlítés és pánikkeltés céljából követnek el gyilkosságokat, rabolnak bankot, miközben nem céljuk a hatalom megragadása. A felkelők és a terroristák műveletei sok hasonlóságot mutatnak. A lényegi különbség a politikai hatalom megszerzéséhez való viszony. A következő évtizedekben, tekintettel a világ élelmiszerkészleteinek csökkenésére, számítani lehet gerillamozgalmakra. Az ENSZ felmérés szerint ma kb. 800–850 millió ember éhezik világszerte és ez a szám várhatóan tovább növekszik. Már a szomszédunkban, Szlovákiában is előfordult néhány éve, hogy éhező tömegek raboltak ki élelmiszer áruházakat és raktárakat. Lázadások várhatók azokban az európai országokban, amelyekben a rendszerváltás óta nem sikerült a gazdaság stabilizálása, növekszik az államadósság és a munkanélküliség. Ez különösen ott veszélyes, ahol jelentős létszámú és nyomorgó nemzeti kisebbség (azok között a cigányság) található, amelyek szociális problémáit a hatalomért versengő politikai erők figyelmen kívül hagyják. De ilyenre kerülhet sor azokban a nyugat-európai országokban (például Franciaországban, Németországban, Nagy-Britanniában), ahol többmillió muzulmán kisebbség él. Utóbbiak nem tudnak asszimilálódni, másrészt az idegengyűlölet és a nyomor fenyegeti őket. Magyarország esetében nehéz jövőképet kialakítani a felkelés és a gerilla-hadviselés tekintetében.

Nálunk valószínűleg a növekvő energiaköltségek, a növekvő munkanélküliség, a szociális támogatásból élők részarányának növekedése okozzák, jelentik a legnagyobb kihívást. A nyomorgók között megjelenhetnek szélsőséges nézeteket valló, kormányellenes lázadásokra hajlamos radikális csoportok, amelyek fegyverekhez juthatnak a szomszédos válságterületekről (Ukrajna, a Balkán, Oroszország). A hazai természeti viszonyok nem alkalmasak a gerilla-hadviselés folytatására. Nálunk főként a városi gerillamozgalomnak lehet szerepe, a lakosság széleskörű elnyomordása esetén.

A felkelők elleni gerilla-ellenes katonai műveletek új elveinek kidolgozása megkezdődött a fejlett nyugati országokban (főként az afganisztáni és az iraki háború tapasztalatainak feldolgozásával). Kiderült, hogy a '90-es években az USA-ban a hadügyi forradalom keretében kidolgozott, az információs dominanciára, a gyors és pontos csapásmérésre, és a hálózatos hadviselésre alapozott hadműveleti és harcászati elvek jelentős átdolgozása szükséges és ehhez megfelelő szervezeteket hoztak létre. Az új elvek alapján kidolgozott hadműveletekben jelentős szerepe lesz a különleges műveleti erőknek. A gerilla-hadviselés nekünk, magyaroknak is megemésztendő problémát jelent a missziókban szolgálatot teljesítő katonáink miatt.

Kőszegvári professzor a vita során ismét visszatért néhány fogalom magyarázatához. Kifejtette: a hadművészet, a hadak vezetésének mestersége, a feudális uralkodócsaládokban alakult ki, ahol a trónörökös már csecsemőkorában ezredes, nem sokkal később generális volt. A hadvezetést nem kellett különösebben tanulmányozniuk, elegendőek voltak számukra a párbajok és a lovagi tornák. Húszéves korukban már hadseregeket bíztak rájuk, és ha győztek, az volt a művészet. Ha nem győztek,

az volt az árulás, meg a gyáva katonák kártétele. Mindezért a hadsereget kellett megbüntetni! A rendszerváltás után a kelet-európai országokban is ilyen hangulat kezdett kialakulni: a rendszerváltók úgy vélték (és hirdették), hogy „mi (ti. ők) váltották meg a rendszert” és elkezdtek mindenbe (a hadügyekbe is) beleszólni. Az az elit tehát, amelynek többsége jogot végzett, úgy gondolta, hogy a hadsereget a tizedesek jelentik (mert egyetemi előfelvételis korában jobbra azokkal találkozott). Ez azonban nem így van. A hadtudomány a nagy katonai erők mozgatásának tudománya. És a győzelem elérésének tudománya.

SOLYMOSI JÓZSEF (ZMNE):

A katonai műszaki kutatások legújabb eredményei - válaszok a kor kihívásaira

Nagyra értékeli, hogy a hadtudományok mellett a katonai műszaki tudományok is bemutatkozhatnak ezen a konferencián. Olyan új, önálló tudományágról van szó, amely a hadtudományból és a műszaki tudományokból nőtte ki magát. Az emberiség a legújabb műszaki eredményeket általában saját ereje megtöbbszörözésére, fegyverként akarja felhasználni. Másfelől a katonai műszaki eljárások, eszközrendszerek és a hadtudomány dinamikus egyensúlyban, állandó kölcsönhatásban vannak egymással, ezért a támadó fegyverekkel szemben ki kell fejleszteni a védekezés eszköztárát és eljárásrendszerét. Mindez hatással van a harc megvívásának módjára. Továbbá a harcászati eljárások és elvek újabb és újabb megrendeléseket adnak a haditechnikai eszközök fejlesztői számára. Az interoperabilitás tekintetében nekünk, mint kismengetnek, az „aprópénzre váltás” jut, hiszen repülőgépeket, nagy méretű harci technikát általában nem gyártottunk. Hagyományosan nekünk jutott például a vegyivédelmi, az elektronikai, informatikai fejlesztések jelentős része.

A katonai műszaki tudományok a műszaki tudományokhoz, a hadtudomány a társadalomtudományokhoz tartoznak. Amikor a vonatkozó kormányhatározat önálló tudományágként nevezte meg a Magyar Akkreditációs Bizottság és a doktori iskolák vonatkozásában a katonai műszaki tudományokat, akkor kellett definiálnia – a doktori iskola alapító tagjai: Halász László és Ungvár Gyula professzorok és jó magam ötletei alapján – a katonai műszaki tudományokat. Ennek lényege, hogy az összes többi műszaki tudományág speciálisan katonai alkalmazása, ami természetesen tartalmazza az alapkutatásokat, a fejlesztést, az innovációt, valamint az eljárás és az eszközrendszerek összességét.

Ami a történelmi előzményeket illeti, a 20. század a fizika százada volt (csak címszavakban: atombomba, Manhattan-terv, magyar mérnökök, fizikusok közreműködése, hidrogénbomba, atomerőművek, hordozórakéták, űrhajózás). Ma a fizikusok mégis azon sírnak, hogy a 21. század már az elektronikáról és az informatikáról szól – és nem őrölük. Mi magyarok is lehetünk volna szenvedő alanyai egy atomháború következményeinek. E tekintetben pedig az válik fontossá, hogy az uránium maghasadásakor radioaktív izotópok keletkeznek és az eloszlási görbékük olyan, hogy éppen a legszerencsétlenebb, 90-es és 140-es tömegszám környezetében van a maximum, ami a stroncium 90 és a cézium 137-es radioizotóp hosszú felezési idejű keletkezését is jelenti. Láncreakció szabályozott módon történő megvalósítása atomreaktorban, a nukleáris fegyverekben pedig egyfázisú maghasadás, majd amikor a

magegyesülést feltalálták, létrehozták a kétfázisú bombát, illetve az urán 238-ast, mint egy hulladék melléktermék külső köpeny létesítésével a háromfázisú bombát. A magegyesülés lényege a fúzió és energia-felszabadulás. Kétfázisú, háromfázisú atombomba hatása a lökőhullám, a fény- és hőszugárzás, illetve az áthatoló sugárzás, valamint a visszamaradó radioaktív szennyezés. Ami a nukleáris biztonság katonai műszaki oldalát jelenti, számunkra a nemzetközi mérőhálózat (ti. a szeizmikus, a hidroakusztikus stb. módszereket egyesítő rendszer) kiépítése fontos, amellyel folyamatosan nyomon lehet követni az esetleges robbantásokat, radioaktív kibocsátásokat.

A katonai műszaki tudományok kiszélesedő tartalma: a 21. század az informatika százada és a legújabb kihívások között kell említeni a nemzetközi terrorizmus elleni küzdelem korábban az ABV, majd szeptember 11. után a NATO prágai csúcson elfogadott vegyi, biológiai, radiológiai, nukleáris tömegpusztító fegyverek renszansza és átrendeződése annak kapcsán, hogy a szegény ember atombombája a vegyi és biológiai lehet és kiegészült az esetlegesen alkalmazásra kerülő radiológiai fegyverrel: a piszkosbombával (amelynek alkalmazására remélhetőleg nem kerül sor). Előtérbe került a kritikus infrastruktúra védelme: az energiabiztonság garantálása, ellátás, takarékos energia, megújuló energiaforrások, klímaváltozás és klímavédelem, informatikai biztonság – mind-mind idetartoznak. Mindezt magában foglalja a NATO Tudomány a békéért elnevezésű programja.

A piszkosbombát a NATO prágai csúcson ismerték el tömegpusztító fegyvernek. Hagyományos robbanó és radioaktív töltetből áll. Célja: nem a romboló hatás, hanem kontamináció vagyis radioaktív szennyezés létrehozása, amely viszont hatását tekintve talán nem kisebb jelentőségű (pánikot okoz, kitelepítéssel járhat). Az alfasugárzó radioaktív anyagokkal alkalmazható piszkosbomba, amelynek az alkalmazó szempontjából jelentős előnyei vannak, mert az alfasugárzó izotóp nehezen detektálható és az inkorporáció esetén súlyos élettani hatásai vannak. Ha pedig bekerül a szervezetbe (inkorporáció), akkor hosszú időn át fejt ki károsító hatását. Észlelése, felderítése nehéz, csak úgy, mint a mentesítés. Ezért rendkívüli előnye lenne az ilyen alkalmazásnak, ugyanakkor a közforgalomban viszonylag könnyen hozzáférhető, tehát nem lenne nehéz az alkalmazása. A potenciális felhasználók szakismereteinek hiánya jelenti számunkra a biztosítékot arra, hogy belátható időn belül tömeges alkalmazására nem kerül sor. Ettől függetlenül készen kell állnunk a piszkosbombával szembeni ellentevékenységre.

A vegyi fegyverek esetében ki kell emelni a nemzetközi ellenőrzés jelentőségét. A biológiai fegyverek ugyancsak hatóanyagból és célba juttató vagy diszpergáló eszközökből állnak. A katonai műszaki tudományok területén ugyancsak fontos a kémiai biztonság szerepe, hiszen a kemizáció betört a mindennapi életünkbe (például a tartósító szerek révén). A katonai műszaki tudományok fontos vizsgálati területe a kritikus infrastruktúra védelme, illetve az annak érdekében szükséges eszközrendszerek kutatása és fejlesztése. Ilyen szempontok alapján értékeltük például a paksi atomerőmű terrorcselekményekkel szembeni védelmét. A téma az 1990-es évek közepén került előtérbe az Amerikai Egyesült Államokban, ami iránt 2001. szeptember 11. és a 2004-es madridi vonatmerényletek után növekedett meg az érdeklődés. A magyar változat a Kormányzati Koordinációs Bizottság kezdeményezésére készült kormányrendelet-tervezet a terrorfenyegettség elsődlegessége mellett az

összhatás értékelésével vizsgálja a kritikus (vagy létfontosságú) nemzeti infrastruktúra védelmének a módszereit és lehetőségét. A vonatkozó magyar meghatározás rendkívül átfogó: felöleli az infrastruktúra elemek, létesítmények, szolgáltatások, rendszerek és folyamatok hálózatát. Mindezek sérülékenységet vizsgálva kell kialakítani a védekezési módszereket. Sajnos, e tekintetben is hiányzik még az Archimedes-féle fix pont, amellyel kimozdíthatnánk helyéből a világot. Megfelelő számadatok hiányában, konkrét veszélyeztetettségi egységre vonatkoztatott mérték nélkül csak minőségi kockázatelemzést tudunk végezni. Ugyanakkor kritikus objektumainknak nincs számszerűsíthető terrorfenyegetettsége, ami a súlyozó tényezőt jelenthetne a veszélyeztetettség meghatározásánál. A fizikai védelem mellett igen fontos a humán kockázatok értékelése, aminek a módszertana még nem eléggé kimunkált. A legfontosabb megállapítás, hogy sem a katonai terrorfenyegetettség, sem a humán kockázatok tekintetében nem hagyható figyelmen kívül a belső együttműködés, ami nélkül nem működik a védelmi rendszer egy-egy kiemelt objektum tekintetében. A kritikus infrastruktúra védelme érdekében a megoldás fontos részei a biztonsági elemzés, a biztonságértékelés, a balesetelhárítási intézkedési tervek elkészítése.

Néhány hazai katonai műszaki eredmény: a pilóta nélküli repülőgépek, amiben az infomatikusok járnak élen; a vegyvédelmi védőruha, a gázálarc; a radiológiai és vegyi helikopteres felderítő-konténer, amelyet magyar szabadalomként alkalmaznak a hadseregben; a szimulációs programrendszerek (például a településeken terjedési modellek szimulációs vizsgálata); a hordozható sugárkapu, amellyel megakadályozható radioaktív anyagok bejuttatása védett objektumokba. Végül megjegyzi, hogy a katonai műszaki doktori iskola 2002-től 176 jelentkezőből 168-at vett fel, végbizonyítványt kapott 124 fő, fokozatot pedig 68-an kaptak. A jövő útja: a nanotechnológia, az űrtechnológia, nukleáris mérőrendszerek stb.

MATUS JÁNOS (MTA HB):

A biztonságfelfogás új elemeinek hatása a katonai gondolkodásra

Négy témáról fejtette ki gondolatait: (1) A konfliktusok és válságok történelmi tanulmányozásából levont néhány elméleti következtetés; (2) két, markánsan elkülöníthető világszemlélet, amelyek a biztonságra és a védelem szerepére hatást gyakorolhatnának a jövőben; (3) a biztonság fogalmának és a fenyegetések konkrétabb megfogalmazásának rövid összefoglalása; (4) a biztonság gazdasági szektora, ezen belül a politika, az állam, a gazdaság és a piac kapcsolata.

(1) Van néhány következtetés a biztonság tanulmányozásában, amely esetleg figyelembe vehető a hadtudományi viták során. A háborúk és konfliktusok történetéből levonható egyik következtetés (Howard, brit hadtörténész megállapításai nyomán), hogy a nemzetközi rendszerben akkor növekszik meg a válságok és fegyveres konfliktusok valószínűsége, amikor az államok közötti hatalmi viszonyok megváltoznak. Ez a múltbeli történések alapján egyértelműen igazolható és valószínűleg nem zárható ki a jövőben sem. Jelenleg is napirenden van egy jelentős, hatalmi képességek alapján történő átstrukturálódás (ld. Ázsia és más kontinensek történései). Egy másik felfogás összefüggésbe hozza a háborúkat és konfliktusokat az alapvetően agresszív, versengő emberi természettel. Mivel az állami politikákat emberek

tervezik és hajtják végre, nem zárható ki, hogy az emberi karakterben meglévő tulajdonságok a válságok és konfliktusok lehetőségét hordozzák magukban. Mindkét irányzat arra helyezi a hangsúlyt, hogy erőszakos konfliktusok tartósan jelen vannak a nemzetközi rendszerben és nem képzelhető el olyan állapot, amikor ezek végleg kiiktathatók a nemzetközi kapcsolatokból. Margaret Mead, mérsékelt amerikai szociológus következtetése, hogy a háború és a válság tulajdonképpen tanult mechanizmusok, és mint ilyenek, nem feltétlenül függenek össze az emberi természettel, és mivel ezeket tanulták valaha az emberek, mert rájöttek, hogy ezekkel eredményt lehet elérni, az is megtanítható, hogy leszokjanak ezekről, és békés eszközökhöz folyamodjanak. McNamara az 1962-es kubai rakétaválság sikeres kezelése utáni úgy vélekedett, hogy a továbbiakban nincs értelme katonai stratégiáról, sokkal inkább válságkezelésről beszélni. Tehát a jövőben válságról-válságra vergődünk és az lesz a legfontosabb, hogy ezeket kezeljük.

(2) Ezek egyike a nemzetközi kapcsolatok elméletének a politikai realista iskolája, amely épít az emberi természet konfliktusos és versengő elemeire, arra, hogy abban benne van az erőszak lehetősége. Az iskola képviselői úgy vélik, hogy ez az államok anarchikus magatartásához vezet, akik a nemzeti érdekeiket védik minden áron és ennek legfontosabb eszközét a katonai erőben látják. A jelen pénzügyi válságot is minden állam saját nemzeti érdekei alapján igyekszik kezelni. Ez tehát egyfajta markáns világlátás. (Némely katonák szerint a jövőben az államok politikájában előtérbe kerül a nemzeti kincsek, erőforrások bármely, de főként katonai eszközökkel történő védelme az erőszakos kísérletekkel szemben.)

Egy másik, ezzel ellentétes világlátás az úgynevezett liberális szemlélet, amely szerint az államok közötti kölcsönös függőség, a gazdasági együttműködés, a nemzetközi kereskedelem volumenének növekedése az államokat óvatossá teszi a konfliktusos magatartásban. Ehhez hozzáteszik a nemzetközi jogra való támaszkodás, a nemzetközi intézményekre egyre fontosabb szerepe nyomán – bár lesznek válságok – a világ alapvetően valószínűleg békés lesz és a katonai erő alkalmazásának lehetősége csökkenni fog.

A hadtudományban, ha a kétféle világlátás között mérlegelnek, valószínű, hogy inkább a politikai realisták álláspontját fogadják el inkább. A katonai gondolkodásban ugyanis mindig a rosszabbik esetre való felkészülés dominál. A stratégia McNamara-féle felfogása (ti. katonai stratégia helyett inkább válságkezelés) mellett más véleményeket is érdemes felidézni, amelyek a katonai stratégiát továbbra is fontosnak tekintik. Egy érdekes javaslat logikája: legfontosabb a jövőkép megfogalmazása; az előbbi alapján a politikai célok kitzúzése; a stratégiai tervnek az elkészítése (amelyben nagyon fontosak a források). Katonai stratégiai tervezéshez szükséges a rendelkezésre álló gazdasági, pénzügyi források bizonyos időre történő beláthatósága. Azzal, hogy térségünkben meghatározó jelentőségre tettek szert a külföldi befektetők, akik adott esetben kivonhatják itt befektetett tőkéjüket, nagymértékben csorbul a gazdaságpolitikai – ezzel a katonai – stratégiai tervezhetőség. Ez tehát mindenképpen hat a katonai gondolkodásra. Ugyanakkor az elmúlt két évtized tükrében megállapítható, hogy a nagyhatalmak közötti kapcsolatok, együttműködési készség, erősebbek, mint a hidegháború időszakában volt. A nemzetközi intézmények hatékonysága ugyancsak javult az elmúlt két évtizedben (ld. ENSZ BT által

jóváhagyott humanitárius műveletek támogatottsága). Kérdés, hogy a demokratikus rendszerek terjedése jelent-e nagyobb stabilitást a nemzetközi rendszerben.

(3) A biztonsággal kapcsolatos felfogás átalakulása. A szakirodalomban (és a NATO hivatalos dokumentumaiban is) a biztonság öt szektorát különbözteti meg az utóbbi időben: a katonait, a gazdaságit, a környezetvédelmit, a politikait és a társadalmait. A nemzetközi (főként az angolszász) szakirodalom a társadalomtudományokat tekinti a legátfogóbbnak (science). Az annak részeként kezelt politikatudományban helyezik el a stratégiai tanulmányokat (study).

Az elmúlt fél évtized másik érdekes fejleménye, hogy az ENSZ, a NATO és az EU megpróbálták összefoglalni a legfontosabb fenyegetéseket: a nemzetközi terrorizmust, a tömegpusztító fegyverek terjedését, az összeomló államokat, a regionális konfliktusokat. Az afrikaiak ehhez még hozzáteszik a fertőző betegségek terjedését. A következtetés mindezekből: a jövőben gazdasági fejlődés elképzelhetetlen biztonság nélkül és viszont. Ez a fő üzenete az EU stratégiai dokumentumának (2003). Továbbá a válságokat a jövőben komplex módon, tehát katonai és civil képességekkel együtt kell kezelni. Ennek burkolt üzenete, hogy a komplex gyakorlati probléma komplex elméleti kezelése érdekében a hadtudománynak a jövőben az eddiginél is jobban célszerű volna nyitnia más tudományok (nemzetközi kapcsolatok, gazdaság és politika tudományok stb.) irányába. Hazai és nemzetközi probléma azonban, hogy a tudományok nagyon szigorúan meghúzták saját határaikat, így pedig nehezebb a komplex válaszadás a komplex kihívásokra. Vagyis a problémák interdiszciplináris megközelítése háttérbe szorul.

A NATO egy 2004-ben kelt dokumentuma szerint a biztonságfelfogást a jövőben meghatározó tendenciák: a globalizáció, az aszimmetrikus hadviselés által okozott problémák, a demográfiai trendek, az összeomló államok, a radikális ideológiák, a múltból örökölt, megoldatlan konfliktusok felszínre kerülése. Ezekből a trendekből különböző intenzitású konfliktusok várhatók a világ különböző részein. Bár világháború talán nem, de nagy regionális háború nem elképzelhetetlen. Az említett NATO-dokumentum által ajánlott megoldás: az államok közötti még szorosabb együttműködés politikai és katonai területen, a biztonságban, ami nem csak a katonai erő hatékonyságát növelheti, hanem az ilyen akciókban résztvevő országok politikai szolidaritását is.

A katonai tervezés találkozott a hatásalapú tervezés fogalmával. Eszerint a katonai tervezésben is egyre inkább nem a katonai siker elérése a lényeg, hanem annak a politikai végcélnek az elősegítése, amelyet a legfőbb politikai döntéshozó testületek fogalmaznak meg. Tehát a katonai tervezés részévé kell tenni a politikai végcél elérését. Egy másik fogalom a hálózatos tervezés. Ennek alapján a katonai tervezésben nem csak a fegyverzetek kompatibilitása a fontos, hanem egyre fontosabb a katonák gondolkodásának közelebb hozása. Ez pedig csak rendszeres tanácskozások alapján érhető el, hiszen még a biztonsági kockázatok értelmezése tekintetében is jelentős eltérések vannak a szövetségesek között.

(4) A gazdasági biztonság fő garanciáját a szakirodalomban eddig úgy fogták fel, hogy a liberális nemzetközi gazdasági rend nem bomlik fel, és működni fog. A hangsúly az utóbbi időben – úgy tűnik – áthelyeződik arra, hogy hogyan alakuljon a politika és a gazdaság, a piac és az állam kapcsolata. A történelem során három nagy

esmerendszer vitatkozott e témáról: a gazdasági nacionalizmus (merkantilizmus), a liberalizmus és a marxizmus. Mindegyik válasza más volt a politika és a gazdaság kapcsolatának mikéntjére. Ez a vita még most sem fejeződött be. A második világháború után inkább az állami beavatkozás tilalma (liberalizmus) volt jellemző. Most viszont a bankrendszer nehézségei nyomán ismét előtérbe került a gazdasági beavatkozás – még az USA-ban is.

RESPERGER ISTVÁN (ZMNE):

A 21. század fegyveres konfliktusainak hatása a hadtudományra

Három témához fűzött megjegyzéseket: (1) a hadtudomány értelmezéséről; (2) a fegyveres konfliktusokról és ezek hatásairól; (3) a hadtudomány néhány elméleti kutatójáról, főleg az aszimmetrikus műveletekkel foglalkozókról.

(1) Nem foglalkozott a hadtudomány mélyebb értelmezésével (Kőszegvári professzor már megtette). A hadügyi forradalom kapcsán a szervezet, a fegyverzet, és a harcéljárás, azaz a katonai erő, az elmélet és az eszközöknek a súlypontját megtalálva egy komplex fogalmat sikerült megadni. Sokan keverik a hadügy forradalmát a háború változásaival vagy a háborúban bekövetkező változásokkal. Bár a hadtudomány bővül, továbbra sem tekinti tárgyának valamennyi veszélyforrást (például a demográfiai, vagy a migrációval összefüggőeket).

(2) A fegyveres konfliktusok hatásairól elmondja, hogy a 20. század konfliktusaihoz képest és a 21. század konfliktusainál a szereplőkben van nagy változás: a széteső államok miatt nem az államok a jogalanyai ezeknek a háborúknak, hanem azok a hadurak, törzsfők, terrorista csoportok, szervezett bűnözői körök, amelyek ellen küzdeni kell. E szereplők közös új vonása, hogy nincs jogi legitimizációjuk, nem követnek semmilyen szabályokat, nem tartják be a nyugati világ által elfogadott és érvényesített elveket. Ma már a NATO-n és az amerikai haderőn belül is nem a terrorizmus elleni műveleteket emlegetnek, hanem felkelők elleni műveleteket és az erőszak fokozódásában ezt a háborús szint alá helyezik. Mi jellemzi ezeket a fegyveres konfliktusokat? A széteső államok nem tudják ellenőrizni sem az erőszakot, sem az erőszak szerveit és (főként Afrikában) semmilyen védelmet nem tudnak nyújtani a polgári lakosság számára.

Az aszimmetrikus művelet fogalma mostanában minden általunk vizsgált fegyveres konfliktusban megjelenik. Itt a módszerekben, erőkben, eszközökben nagy eltérés van a felek között. A mai konfliktusok sokszor önfenntartókká, ellenőrizhetetlenné válnak, és igen hosszan okoznak problémákat egy-egy térségben. Gneisenau szerint a stratégia a tér, az erő, az idő szükségletének a tudománya. Ha ehhez illesztjük az információs elemet is, és megvizsgáljuk a jelenlegi konfliktusokat, akkor megállapíthatjuk, hogy tér szempontjából nagyon távoli konfliktus-térségekkel kell foglalkoznunk, nagyon nagy kiterjedésű problémák vannak (például Afrikában Szudán 2000 x 1500 kilométer kiterjedésű területet jelent). Az európai haderőknek fel kell készülniük extrém klíma- és földrajzi viszonyok közötti műveletek folytatására. Az erőt illetően, ha tekintetbe vesszük, hogy a terrorista vagy felkelő csoportok milyen költségkihatással folytatják műveleteiket, óriási aszimmetriát találunk. A kritikus összetevő, hogy a felkelő mindig a politikai hatalom megragadására törekszik,

miközben bírják a lakosság támogatását. A terroristák ezzel nem rendelkeznek és a megfélemlítésre törekednek.

Az időről: egy repülőgép-vezető kiképzése hosszú évek eredménye – egy terroristát két hét alatt fel lehet készíteni „küldetése” teljesítésére, tehát itt is jól érzékelhető az aszimmetria. A módszereket illetően megállapíthatjuk, hogy miközben mi, nyugatiak az állam működőképességet szeretnénk exportálni, ezért igyekszünk eljuttatni a világ távoli térségeibe a demokráciát, és elsődlegesen a katonai célpontokat támadjuk, addig a terroristák az állam, a központi hatalom működésképtelenségnek a hívei és a „puha” célokat: a civileket támadják. A fegyveres konfliktusok kapcsán – Észtország esetét vizsgálva – végig kell gondolni, hogy mit ír elő a nemzetközi jog, mi történik, ha a számítógépes hálózatokon keresztül tönkreteszik egy ország bankrendszerét, gazdaságába beavatkoznak anélkül, hogy a hadszíntérre beléptek volna.

(3) A hadtudomány elméleti kutatói közül néhányan (köztük magyarok is) kutatják az aszimmetrikus hadviselés problémáit. Egy izraeli kutató szerint az izraeli haderőnek a széteső állammal, a partizánháborúval, a terrorizmussal, az intifádával kell megküzdenie. Mások szintén az államiság hiányát vetik fel. Azt mondják, hogy ezek a háborúk rövidtávon olcsóak, könnyű fegyverzettel ellátni a terrorista csoportokat, amelyek kevés kiképzést igényelnek. A vallási, ideológiai aspektus nem csillapítja a konfliktust. Sőt, a vallási kegyhelyek (templomok, mecsetek stb.) fegyvergyűjtő-helyek, illetve a mozgalom ideológiai bázisai. Egy másik szerző szerint szintén nem hagyományos típusú műveletekre kell felkészülni, a reguláris erők irreguláris erőkkel kerülnek szembe. Egy német tábornok állami és nem állami szereplőkre osztja a konfliktusok résztvevőit, szerinte e konfliktusok irracionálisnak tűnhetnek a nyugatiak számára. Mindeközben a beavatkozó NATO-erők igen magas technikai-technológiai szintet képviselnek, amelyek egy archaikus, hosszan elhúzódó konfliktussal szembesülnek. Az időt illetően megállapítja, hogy a NATO reagáló-képességében ugyan történtek változások, de különböző haderőnemei számára időre van szüksége az erők kijelölése, átcsoportosítása, alkalmazása kapcsán. A szimmetrikus konfliktusokban általában van egy kulminációs pont, amikor az ellenség létszámfölényét más módon kompenzálni lehet. Az erő alkalmazásában fokozatosságot javasol. Valószínűsíti, hogy a fegyveres erőnek sokkal inkább válságkezelő szerepe lesz a konfliktusokban. Lesznek olyan műveletek, amelyek nem a katona dolgának részét képezik, de neki kell elvégeznie. A katonai végállapot elérése kapcsán a politikai végállapot megvalósulásának feltételeit is meg kell valósítani. A katonai végállapot kb. 100 nap alatt megvalósítható. A politikai végállapot megvalósulásához évekre, esetleg évtizedekre van szükség. Egy másik szerző szerint a katonai győzelemnek is arra kell készülnie, hogy egy jobb békét érjünk el.

A magyar kutatók közül Kende Istvánt (Napjaink 120 háborúja) és Ágh Attilát emeli ki. Az előbbi hangsúlyozza, hogy nem minden háború zajlik állami szereplők közreműködésével. Ágh Attila említése kapcsán pedig a destabilizációs háborúra és az anómiás konfliktusokra utal. Összegzésképpen: a háború továbbra is az akaratervényesítés formája (Clausewitz nyomán), jöllehet, annak formáiban vannak változások (ez lehet nyomásgyakorlás, katonai képesség-visszavetés, teljes megszállás, népirtás).

Az aszimmetrikus háborút illetően fontos megállapítás, hogy a NATO-nak a megszállás után hiába van erőfölénye a felkelőkhöz képest, követő erőfelfejlesztést kell

A konferencián résztvevők egy csoportja

alkalmaznia (vagyis az előre kalkulálthoz képest növelnie kell bevetett csapatainak számát). A konfliktusok vallási megalapozottsága növeli az akciók számát, azok intenzitását. A katonai végállapot viszonylag hamar kialakítható, de mindenképpen növelni kell a telepíthető erők arányát, illetve nagyobb tapasztalatokat szerezzenek a békekikényszerítő műveletekben. A nagypontosságú fegyverek alkalmazása (a koszovói 8%-tól egészen a 68%-ig) emelkedést mutat. Irakban az amerikai haderő kb. 4000 halottnál tart. Az első időszakban 45%-ban a harc műveletekben keletkezett embervesztés, most viszont már 53%-ban a különböző terrorista cselekmények következtében halnak a katonák. Sőt! Az utóbbiakban kb. 43 ezer olyan katona sebesült meg, akiket evakuálni kellett. E fegyveres konfliktusok hadtudományra gyakorolt hatását illetően megállapítható, hogy a hatások általánosságban véve hozzájárultak annak fejlődéséhez. A felső katonai stratégia szintjén viszonylag kevés változás van, míg hadművelleti, harcászati szinten és főleg a katonatechnikai megoldásokban sok az új elem.

HOZZÁSZÓLÁSOK – VITA

Király László

Több előadó is említette a gazdasági biztonság és a hadviselés összefüggéseit. A Védelemgazdasági Szakosztály álláspontja szerint a védelem-gazdaságtan tárgya a harc biztosításának, támogatásának anyagi kérdései. 1988–89-ban az MTA mintegy kanonizálta a védelem-gazdaságtan fogalmát és megállapította arról, hogy önálló határterületi tudományág, amelynek saját kutatási objektuma, kategóriái, módszertana van. Történetileg változó, ezért napjaink komplex biztonságpolitikája részeként

kell majd meghatározni a tudományok viszonyát a tudományág többi elemével, különösen majd a rendészettudománnyal. Az elmúlt két évtizedben több mint egy tucat kutató szerzett fokozatot a hadtudományon belül védelem-gazdaságtan témából. Az eredmények egyaránt gazdagították a hadtudományt és a közgazdaságtudományt. Ezek a munkák elsősorban leírójellegűek és rendszerezőek voltak. Napjainkban törekedni kell a modellalkotásra és a kvantifikálásra.

A rendszerváltáskor – amit ma már a tranzitológia tudománya ír le – megkezdődött egy hosszú menetelés, amely a tervezés teljes tagadásától és a piac mindenhatóságától a mai helyzetig tartott, és amelyben elismerjük, hogy a terv egy fontos, de természetesen nem mindenható eszköz. A hadtudományi kutatók sokat tettek a tervezési kultúra megőrzéséért, átörökítéséért, megújításáért, aminek ma működő eredményei vannak. Kialakult egy védelmi tervezési rendszer, amely beilleszkedik a nemzeti stratégiák hálójába. Mindennek konkrét eredménye a Honvédelmi Minisztériumban működő védelmi tervezési rendszer. Válságos időszakban mindig megnő az autarchiára és protekcionizmusra való hajlam. A védelmi potenciál tervezése, felmérése során a védelmi szféra nemzetgazdaságba való beágyazottságának figyelembevételével kell törekedni a piacvédelem és a vállalkozásösztönzés helyes arányainak megtalálására.

Király László végezetül az elismert tudományos eredmények felsorolása kapcsán azt emelte ki, hogy különös figyelmet fordítottak a különböző korszerű üzleti eljárásoknak (például PPP stb.) az adaptálására a védelemgazdaság területén. Ezek az eljárások önmagukban természetesen nem jelentenek forrásbővülést. Sőt! Ha nem kellő előkészítéssel alkalmazzák azokat, akkor nem hoznak eredményt. Mondandója zárásaképpen reményét fejezte ki, hogy az MHTT ebben a konferencia-sorozatban, valamikor helyet fog adni a korszerű logisztikai és védelemgazdasági problémák megvitatásának.

Bencsik István

A ZMNE rektorának vitaindítójára utalva, felhívta a konferencia résztvevőinek figyelmét a Magyar Köztársaság Nemzeti Katonai Stratégiája címet viselő kormányhatározatban foglaltakra, amelyet a továbbiakban figyelembe kell venni a tudományos kutatómunkák irányainak meghatározásához. Célszerűnek tartaná, ha a hadtudomány és a katonai műszaki tudomány átjárhatóságával foglalkozó konferencián is a stratégia egyik mondatából (ld. IV. fejezet 27. pont) indulnának ki, amely szerint „...képeségalapú haderőfejlesztést kell megvalósítani, amely lehetővé teszi a hatékony reagálást a biztonsági környezet változásaira”. Ez a gondolat szükségképpen befolyásol minden további hadtudományi és katonai műszaki témájú kutatómunkát.

Szendi István

Miközben a hadtudomány egyetemes, egyáltalán nem egységes. Sőt! Abban – a világ számos részén – nemzeti specifikumok is megjelennek, amelyek visszahatnak a tudomány egységes egészére és annak alkalmazására. A tudomány gyakorlatként megoldandó katonai műveleteket eltérő hadikultúrán szervezett és működtetett erők hajtják végre, függetlenül attól, hogy milyen erőkről beszélünk. Ez nagyon fontos

dolog és amikor hadtudománnyal foglalkozunk, ezt a kérdést nem lehet megkerülni. Másfelől az „aszimmetrikusság” (és persze a „szimmetrikusság”) egyáltalán nem új dolog, amit most, a 21. században „találtunk ki”. A hadtudomány és annak gyakorlata: a fegyveres küzdelem elismert léte óta a hadtudomány e két jellemzője létezik. Hiszen már a klasszikusok (ld. Clausewitz) is leírták, hogy például támadásnál háromszoros fölényre van szükség.

Mi ez, ha nem aszimmetrikusság? Jelen korunk kihívásai ezt a kérdést lényegesen módosítják. A gyökerektől napjainkig és a prognosztizálható (nem futurisztikus!) jövő vonatkozásában is ezt a kérdést így kell vizsgálni. Ez az igény nem attól a pillanattól jelent meg, hogy eltérő technológián alapuló katonai műveleteket vívó, szedett-vedett társaság és egy jól szervezett reguláris haderő találkozik egymással. Fontos továbbá, hogy a hadtudomány itt is felvetett és a kor kihívásai okán meg nem kerülhető gyakorlati válaszokkal reflektáló módon ezeket a változásokat követni kell. De a hadtudomány a változások ellenére nem adhatja fel azokat a tradicionális értékeit, amelyekkel rendelkezik. Miközben tehát a diszciplinák közötti határvonalak módosulnak, a hadtudomány maradjon az, ami! A kihívások tükrében természetesen megjelennek a hadtudomány mellett a kor társadalmi igényei alapján megfogalmazott elvárások. Ezekre kell reagálni! Jelenünk a múltban gyökerezik és jövőnket a jelenben formáljuk. És ha ma valamit elrontunk, azt nem biztos, hogy a jövőben jóvá lehet tenni.

Ronkovich József

A konszenzusteremtés és a kritikus kérdések feltárása szempontjából igen fontosak az ilyen típusú rendezvények. A hadtudományra ható változásokat – tudomány-rendszer-tani közelítésből – onnan célszerű vizsgálni, hogy jó dolog, ha minél több tudományág foglalkozik megközelítően hasonló témával, hiszen ilyenkor a kapcsolódások organikusak és hasznosak lehetnek. A kérdés: vajon jó úton járunk-e akkor, amikor decentralizálunk egy centralizációs időszakban. Konkrétan a hadtudományra, a katonai műszaki tudományokra, a rendészeti tudományra gondolok. Ez ugyanis oktatásszervezési vonatkozásban is megjelenik, és ebből származnak az igazi keveredések, átfedések. A hadtudomány egyik legnagyobb kihívása az, hogy a politika – a helyzetek bonyolultsága, elsősorban a válságkezelés kapcsán, hiszen háborúra az elmúlt néhány évtizedben nem került sor –, egyre nagyobb beleszólást követel és kap a katonai tevékenységbe. (Például a Jugoszlávia elleni légi háború időszakában minden egyes célpontot az Észak-Atlanti Tanács hagyott jóvá.) Ez főként a nagy létszámú katonai kontingenseket alkalmazó országok esetében érvényesül. A mi missziós létszámviszonyaink mellett ez kevésbé jellemző. Fontos, hogy foglalkozzon ezzel a hadtudomány.

A NATO jelenleg folyó öt különböző válságkezelési műveletével kapcsolatban nem lenne szabad általános érvényű következtetéseket levonni. Amennyiben ugyanis túlreagálunk jelenségeket, elkövethetjük azt a hibát, hogy feldarabolunk szakterületeket (tantárgyakat?). Például a civil-katonai kapcsolatok mára kinőtték magukat majdnem egy önálló tudományággá. De így van ez az információs hadviseléssel is. A regionális válságkezelésekből kétségkívül komoly következtetéseket lehet

levonni. Ezt teszik a nagyobb országok nagy hadseregei, a legelső szinttől a legfelsőig. De például az iraki vagy az afganisztáni felkelőkkel szembeni katonai tevékenység következtetései alapján egy ilyen kis országnak, mint a miénk, a különleges erőket korai lenne úgy átszerveznie, hogy azok képesek legyenek szervezetileg, fegyverzetben, felszerelésben, felkészültségben felvenni a harcot. Ami a fogalmakat illeti, zavarónak tartja, az angol kifejezések elterjedt használatát a különböző rendezvényeken anélkül, hogy azok tartalmát egységesen értelmeznénk. Másfelől: a fogalmak keleti és nyugati értelmezése között volt és van is különbség. Nyilván a kapcsolatrendszerben az orientációnak megfelelőt kell alkalmazni, de továbbra se legyen tilos tanítani a keletit.

Ujj András

A mai konferencia tárgya egy rendkívül izgalmas kérdést vet fel, amely szorosan kapcsolódik a komplex biztonságtudományhoz. Ha ezt a gondolatot végigvisszük, akkor újra kell értelmeznünk a tudomány rendszerét, a hadtudomány abban elfoglalt helyét és a korábban kitűnően gyakorolt integráló szerepét. Nem kerülhetjük meg azt a kérdést, amit ma egyre többen vetnek fel, hogy vajon jogosult-e a hadtudomány ilyen széles területen működni. Ha elfogadjuk azt a klasszikus megállapítást, hogy a hadtudomány a fegyveres erők alkalmazásának tudománya, akkor nyilván azt is vizsgálja, hogy ennek az alkalmazásnak milyen előzményei, körülményei, befolyásoló tényezői vannak. És nyilvánvaló, hogy azt is vizsgálnia kell: milyen eszköztár tartozik ide és ki az, aki mindezt alkalmazza. Ha mindezt elfogadjuk, akkor meg kell állapítanunk, miszerint a hadtudomány az elmúlt időszakban teljes joggal vált integráló, rendkívül széles területet átfogó tudományággá, és a '80-as évek első harmadát követő időszaktól teljes joggal foglalkozott a biztonság kérdéseivel. A biztonság azonban túlságosan összetetté vált, egyre több biztonságot befolyásoló tényezőt ismertünk fel, egyre több ilyen területtel kezdtünk foglalkozni. Úgy tűnik, hogy a hadtudomány integráló szerepe kezd gyengülni, hanyatlani, hiszen megszületett a rendészettudomány, amely a biztonság egy szűk szegmensével kezdett el foglalkozni. Számíthatunk arra, hogy számos, ilyen, szűk területtel foglalkozó tudományágazat (szak?) jön létre. Kérdés, hogy ilyen körülmények között hogyan tekinthetünk a hadtudományra? Netán születik egy új tudományág: a biztonságtudomány, és akkor az lesz az integráló? Hasznos lenne, ha a hadtudomány művelői foglalkozni kezdenének ezzel a problémával, és ily módon hozzájárulnának a hadtudomány megújításához.

Ványa László

A tudományos minősítési eljárások lefolytatásának joga a ZMNE-t (korábban a ZMKA-t) illeti meg. Ebben az eljárási rendben vannak alapfeltételek (például a résztvevők tudományos minősítettsége). Ezeknek a feltételeknek a hadtudományi fokozat odaítélésére jogosult intézmények megfeleltek, ezért kapták meg ezeket a jogokat. Közben létrejött a hadtudományi, majd a katonai műszaki doktori iskola, amelyekben az új rend szerint ezek az eljárások folynak. Ezzel együtt – a szélesen vett biztonság értelmezés alapján – kitermelte azt a végzett doktorandusz réteget, amely

ma már a biztonságstudomány önállósodását eredményezte és tulajdonképpen a felsőoktatási piacon konkurenciájaként fog megjelenni ugyanennek az egyetemnek, méghozzá akkor, amikor az ilyen fokozatos tömege eléri azt a szintet, hogy például a Rendőrtiszti Főiskola minősítési eljárási jogot nyer, egyetemmé válhat, doktori iskolát alapíthat. Így a védelmi szférának nem a ZMNE lesz az egyetlen kutatóhelye a továbbiakban. A kormányzati törekvések tendenciáiból a felsőoktatási intézmények számának csökkenése prognosztizálható (elhangzott például, hogy 20 egynéhány felsőoktatási intézmény is elég volna), akkor ez a tudományági szóródás, nyitás éppen egy intézményi integrációval szembeható folyamattal fog találkozni. Napjainkban – a sajtóhírek alapján úgy tűnik – ismét napirenden van az intézmények összevonása. Felvetődik azonban a kérdés, hogy a kb. 20 ezres honvédség és a több mint 40 ezres rendőrség arányában, akkor vajon hogyan is lesz ez az integráció? Ebből az aspektusból tekintve a védelemtudomány, egy önálló biztonságstudomány megjelenése akár ilyen napi, általunk intézményi szinten megélhető események formájában is előfordulhat.

Deák János

Mindig visszatérünk az egyetemhez, amelynek megnevezése valamikor nemzeti védelmi (és nem nemzetvédelmi) lett volna. Az elmúlt másfél évtized alatt – különösen 1995–96-tól – bőven lett volna alkalom, hogy a hadtudományról beszéljünk. Hiszen a NATO-csatlakozás, az integráció, az elvek, a doktrinák és sok minden más okmányok a behozása fordulópontot jelentett. Hasznos volt, hogy megalkottuk a Hadtudományi Lexikont, mert akkor ehhez volt erőnk és eszközünk. Kellene most már egy másik. De pénz kell hozzá, meg akarat és emberek. A hadtudomány létét nem vitatja senki. (Más kérdés, hogy az egyetemes vagy a magyar, a keleti vagy a nyugati hadtudományról beszélünk-e, mert akkor úgy kell tágítani vagy szűkíteni a beszélgetést.)

A hidegháború lezárultakor azt gondoltuk, hogy a katonai biztonság még akár háttérbe is szorulhat a fontosságok között. Ezt a tapasztalatok nem igazolták. Ma a világban nem részköltő, hanem normál hadseregek vannak, vagyis nem biztos, hogy a haderő-átalakításkor minden tekintetben helyesen jártunk el. Mai világunkban katonai értelemben nem csak aszimmetriák, hanem szimmetriák is léteznek (gondoljunk csak a nukleáris és hadászati fegyverek tekintetében meglévő paritásra). Mi egy szövetség tagjai vagyunk, amelynek van egy alapokmánya, annak pedig egy 5. cikkelye. Egyet lehet érteni azzal, hogy a hadművészet fogalmát eltörölték (bár lehetett volna ezen még gondolkodni). A hadászatot, a hadművelleti elméletet és a harcászatot támogatja a hadművelleti művészet (ami létezik). Ezek azok a tudományterületek, amelyeknek tárgya a fegyveres küzdelem. A katonák pedig az utóbbiban halnak meg vagy maradnak életben. A kérdés: ezt hogyan tudjuk támogatni, ezt hogyan tudjuk felfogni. És nem csak nemzeti, hanem szövetségi keretekben is. Ha hadtudományról van szó, akkor nem rendészeti, nem biztonságstudományokról van szó. A hadtudományt védeni kell! Még az is megfontolandó, hogy milyen tudományterülethez soroljuk be. A fogalmakat rendezni kell. Ez a védelmi szféra problémája is, nem csak az egyetemé, amit figyelembe kell venni.

Ács Tibor

Egy magyar nyelvű tudományt – a hadtudományt – kell művelnünk és gondoznunk! Olyan alkotásokat kell produkálnia e tudomány művelőinek, amivel bizonyítják annak létjogosultságát! A hadtudósok teljesítményeit eddig elismerte a magyar társadalom, a tudományos közélet. A Nemzeti Katonai Stratégiával összefüggésben Széchenyit lehet idézni, miszerint „... fel kell készülnünk a legújabb stratégia és taktika elvei alapján az ország védelmére”. Egy országnak, egy haderőnek sokszor nem a létszáma a fontos, hanem az a szürkeállomány, az a tábormoki kar, amelyik vezeti azt. Az első magyar hadügyminiszter székfoglalójában fogalmazta meg, hogy „... ha békét akarsz, akkor a békére készülj – és ne a háborúra”. A hadtudomány létrejötte óta sok szállal kötődött minden tudományhoz. Egyik alapja a matematika. Enélkül és a geometria nélkül a hadtudomány nem is tudna létezni. De ugyanígy, kötődik a társadalomtudományokhoz, a műszaki tudományokhoz – és viszont! Ez egy minden korban változó, bokrosodó tudomány. Volt egy olyan időszaka a magyar tisztképzésnek, hogy 10 esztendeig nem tanítottak hadtörténelmet – holott ez a világ csaknem valamennyi országában ott szerepelt a tisztképzés tematikájában!

Ami a biztonságtudományt illeti: ha létrejön, hát létrejön. Ehhez az kell, hogy a tudományos akadémia keretében létrejöjjön egy bizottság, amelyet az akadémia illetékes osztálya elfogad, legyenek megfelelő számban tudományos fokozatosok. Ezt követően létrehozható egy ilyen bizottság is, mint ahogy létrehozták a rendészeti bizottságot is. Nagyon örülünk annak, hogy számos olyan hadtudományi fokozatot elért tagja van, akiket mi képeztünk ki és nem a jogászok vagy más szakma művelői. A divatos elméletek mellett (mert ma ez van, holnap az van) mindig gondolni kell a történelmi tanulságokra, a tudománytörténetre! A reáliák mellett el kell felejteni az utópiákat! A hazai tudományt elsősorban magyar nyelven kell művelni! És ezt meg kell őrizni! Természetesen, ha akad olyan teljesítményünk, akkor azt közre kell adni más nyelveken is! A hadtudomány emancipálva van a Magyar Tudományos Akadémián. Ez köszönhető a magyar hadtudósoknak. Ha meg akarjuk őrizni tekintélyünket, látni kell, hogy a hadtudomány nem az egyetem monopóliuma! A hadtudomány másnak is ad lehetőséget arra, hogy művelje, az egyetemen kívül is. Nyugállományúak és civilek is vannak, akik ezt a tudományukat kívánják művelni. Viták helyett inkább arra ösztönöznék a Hadtudományi Társaságot, hogy új eredményekről számoljon be és új felismeréseket, alkotásokat ösztönözzön! Csakis ez segíti elő az ország védelmét.

Jávor Endre

Már a Nemzeti Katonai Stratégia megalkotása kapcsán is felmerült a fogalmak használatának kérdése. Sokszor fordul elő, hogy angol fogalmakat lefordítanak magyarra. Kihagynak azonban egy lépést! Azt, hogy ezt a „magyar fogalmat” tovább kéne magyarra fordítani. Meg kellene adni a fogalmak magyar tartalmát! E fogalmak ugyanis többnyire nagy hadseregekre, szövetségi rendszerekre készültek. Lefordítottuk például a befogadó nemzeti támogatás fogalmát és használtuk. Amikor idejöttek az amerikaiak rájöttünk, hogy a fogalmat helytelenül értelmeztük. Kiderült ugyanis, hogy e fogalom a küldő ország hadseregére vonatkozik és nincs benne a

fogadó ország szerepe! Tehát, amikor a saját értelmezésünk alapján meghatározzuk a fogalmakat, akkor ne elvitatjuk, hanem inkább egészítsük ki az eredetét. Így hozzájárulunk az eredeti értelem jobb használhatóságához.

A középkor kezdetén, amikor Európában létrejöttek az első egyetemek, négy klasszikus tudomány volt. Ma már ennél jóval több van. És azt mondhatjuk, hogy amint a társadalmi tevékenység differenciálódik, úgy jelennek meg egyre inkább az azt lekövető tudományos igények. Ez persze nem jelenti azt, hogy minden gyakorlati tevékenység, amivel találkozunk az tudomány. Hiszen vannak például kutató orvosok és gyógyító orvosok. A gyógyító orvos nem tudományt művel, hanem tudományos igényességgel végzi a munkáját. Vannak olyan szakterületek – ezekhez tartozik a miénk is – amelyeket tudományos igényességgel kell ellátni, művelni.

De ez nem jelenti azt, hogy minden részterületre tudományt kell kitalálni. A határ- és társtudományok feltétlenül befolyásolják egymást, és ezt figyelembe kell venni! A fegyveres konfliktusokban egyre több a polgári áldozat. Ahogyan a katonai tevékenység fejlődött és kitágult, ahogyan a harcérintkezés távolsága növekedett, így vált egyre inkább a polgári lakosság a katonai tevékenységek áldozatává. Ma már a béke-műveletek fő feladata a konfliktustérségek lakossága életfeltételeinek biztosítása. Ezért bővült ki a béke-művelet is egy civil komponenssel. Ha így gondolkodunk, akkor módosítanunk kell felfogásunkat! Eddigi gondolkodásunkat főként a hatalom-centrikusság (ti. a „ki kit győz le” típusú gondolkodás) jellemezte. Át kellene térnünk egy áldozat-centrikus gondolkodásra ahhoz, hogy a korunkban felmerülő, és általunk is sokat vitatott problémákat jobban tudjuk megközelíteni. Felmerült itt például az a kérdés, hogy mi a győzelem? A végcél – úgy tűnik – ma már nem a másik fél totális megsemmisítése, hanem a saját érdekek képviselője, ami nem áll egymással ellentétben.

Csóka Ferenc

Korunk hadtudományának meghatározása tudománytörténeti, tudomány-rendszer-tani és a tudományrendszer-történeti kérdéseket is felvet. Fontosnak tartja a más tudományokkal való kapcsolatokat és az interdiszciplináris kutatásokat is. Mindeközben a tevékenység célja a katonamesterség kell, hogy legyen. Volt időszak, amikor Moszkvából jött a fény. Most mintha Washington felől világítaná jobban... valószínűleg ezzel is összefüggenek a gyakori fogalmi, tartalmi, szóhasználati problémák. Rendvédelem-tudomány, illetve rendészet-tudomány kérdéséről elmondja, hogy a rendvédelem fogalma a Magyar Rendvédelem-történeti Társaság kebelében született. Legalaposabb megfogalmazásával Zachar József „*Rendvédelem-tudomány? Rendvédelem-tudomány!*” című 2002. évi könyvecskéje szolgál. Mindezzel szemben a rendészet-tudomány fogalma a 2004-ben alapított Magyar Rendészettudományi Társaság köréből származik. Fiatalsága okán megalapozása is gyengébb. A szóban forgó irányzatok ellentéte kisebbrészt felfogásbeli, módszer-tani eredetű, nagyjából személyi törekvésekből származik. Mivel a rendőri tevékenység gyalogharcászat, ezért vonatkozó tudnivalókat a hadtudományhoz tartozóknak gondolja.

ZÁRSZÓ

Nagy László, az MHTT elnöke

Igen sok továbbgondolni valót adott a mai konferencia. Remélhetőleg a novemberi tanácskozás jelezni fogja, mennyi mindent hasznosítottunk az itt hallottakból. A Magyar Hadtudományi Társaság március végén szokta tartani beszámoló küldöttgyűlését. Ennek egyik fontos előkészítő rendezvénye volt a mai tanácskozás, amelynek témáit remélhetőleg tovább vitatják a szakosztályi fórumokon. Ahogyan a hadtudományt integráló tudománynak neveztük, úgy az MHTT is büszkén vallja magát integráló szervezetnek. Olyan összefogó közegnek, amely a Belügyi Szakosztálytól a Vám- és Pénzügyőr Szakosztályig bezárólag nagyon sok és sokfajta szervezeti elemet magában foglal – egyelőre sikeresen. Tudatában vagyunk annak, hogy az integráció és a dezintegráció egymástól kölcsönösen függő jelenségek, amelyek közül hol az egyik, hol a másik válik domináns elemmé, miközben kimutatható azok hosszú távú egyensúlya. E folyamatok keretében új tudományágak születnek és előfordulhat az is, hogy az ezeket művelő felsőoktatási intézmények integrálódnak. Nem látom veszélyét annak, hogy új tudományágakról beszéljünk, hiszen egy-egy új tudományág létjogosultságának elismerése több évtizedes folyamat és a maihoz hasonló beszélgetésekkel kezdődik. Mindez lehet előrevívő folyamat is, de meg kell őrizni az elért eredményeket. Adott esetben azt, hogy a hadtudományt becsülni, művelni kell abban a közegben, amelyben ma létezik. Megengedve persze: nem biztos, hogy ezek örök érvényű keretek.

Szenes Zoltán, az MTA HB elnöke

Felsejlett itt a hadtudomány beolvasztási kísérlete a biztonságtudományba – jóllehet, még nem talákoztam sehol sem biztonságtudomány-fogalommal. A vitának több irányát érzékeljük. Évezredek óta vita tárgyát képezi, hogy a katonai stratégia tudomány vagy művészet. Talán *Jomini* munkássága óta ismerik el mindinkább tudományként. Igaz, hogy 24 helyen oktatják szakirány, tantárgy, speciális kollégium stb. formájában a hadtudományt, de erre a célra szervezett egyetem csak nálunk van. A biztonság széles felfogása nemzetközi. Ebből fakadóan az oktatásban egyre nagyobb igény van arra, hogy ne csak a katonai biztonság kérdéseiről beszéljünk. Hallottam itt ma néhány furcsa dolgot. Nem tudom például, hogy valóban megszűnt-e a hadművészet. Minden állandó változásban van. Az amerikai külpolitikai törekvések átértékelődésével megváltoznak például azok a nemzetbiztonsági, katonai alapelvek, amelyek évtizedeken keresztül uralkodtak. Teljesen torz képet adunk például a 60 éves NATO-ról akkor, ha csak az 1990 utáni ténykedésével foglalkozunk az oktatásban.

Összességében nem a vagy-vagy megoldást tartom járható útnak, sokkal inkább azt, hogy *közösen, együtt alkossunk fontos dolgokat*. Nem aggodom a hadtudomány jövőjéért. Miközben Ausztriában például hadtudományból nem lehet tudományos fokozatot szerezni, nálunk ez a lehetőség adott. (Ezért ők is inkább hozzánk járnak.) Nagyon fontosnak tartom a tudomány nemzetközi betagozódást is. Amióta nyugállományba vonultam, MH-t (leszámítva a katasztrófa-elhárítási feladatokat) nemzeti célra nem alkalmazták. Nincs ilyen szcenárió! Így alakult a nemzetközi biztonsági környezet.